ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА ИЧКИ НАЗОРАТНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТАРТИБИ

Хатамов Бахромжон Хамидуллаевич
ЎзР БМА магистранти

Тижорат банкларида ички назоратни ташкил қилиш мамлакатимизда мавжуд қонунчилик меъёрий ҳужжатларига асосланган ҳолда ташкил этилади. Ички назорат тизимини амалга оширишда мижозлар базаси ва улар фаолияти натижасида юзага келадиган рисклар инобатга олиниши лозим. Шундан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, тижорат банкларининг ички назорат тизими қуйидаги мақсадларни амалга ошириш учун хизмат қилади:

жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга йўналтирилган пул маблағлари ёки бошқа мол-мулк билан боғлиқ операцияларни самарали аниқлаш ва олдини олиш;

тижорат банкининг қасддан ёки қасддан бўлмаган ҳолда жиноий фаолиятга жалб қилинишига, унинг устав фонди (капитали)га жиноий фаолият натижасида олинган капиталнинг, шунингдек тижорат банкини бошқаришга жиноятчи шахсларнинг кириб келишига йўл қўймаслик;

жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига қатъий риоя этилишини таъминлаш.

Ички назорат тизими ушбу мақсадларга эришиш учун қуйидаги вазифаларни бажариши лозим:

- қонун ҳужжатлари, қоидалар ва ички ҳужжатларга мувофиқ мижозларни лозим даражада текшириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш;
- мижозларнинг ҳақиқий эгасини аниқлаш ва ўрганиш, шунингдек операцияни амалга оширишда фойдаланиладиган пул маблағлари ёки бошқа мол-мулкларнинг манбасини аниқлаш бўйича асосли ва кўрилиши мумкин бўлган чораларни амалга ошириш;
- тегишли қоидалар ва ички ҳужжатлар билан белгиланган мезонлар асосида гумонли ва шубҳали операцияларни аниқлаш;
- ички назоратни амалга ошириш давомида аниқланган шубҳали операциялар тўғрисидаги ахборотлар (ҳужжатлар)ни Департаментга ўз вақтида тақдим этиш;
- алоҳида ҳолларда хабар қилиниши лозим бўлган операцияларни юридик ёки жисмоний шахс ҳисобварағига тушган пул маблағларини ҳисобга киритиш бўйича операцияларни истисно этганда, бу операция бажарилиши лозим бўлган санадан эътиборан уч иш кунига тўхтатиб туриш ҳамда бундай операция ҳақида операция тўхтатиб турилган куннинг ўзида Департаментни хабардор қилиш;

•жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш билан боғлиқ маълумотларнинг махфийлигини таъминлаш;

•пул маблағлари ёки бошқа мол-мулк билан боғлиқ операциялар тўғрисидаги ахборотни, шунингдек идентификациялаш маълумотларини ва мижозларни лозим даражада текширишга доир материалларнинг қонун ҳужжатларида белгиланган муддатлар давомида сақланишини таъминлаш;

•тегишли қарорлар қабул қилиш учун тижорат банки раҳбариятини аниқ ахборотлар ва материаллар билан оператив ва мунтазам равишда таъминлаб бориш;

•шубҳали операциялар амалга оширилган ёки амалга оширишга бўлган уринишлар, шубҳали операцияларни амалга оширган мижозлар билан алокадор шахслар (раҳбарлар, таъсисчилар) тўғрисидаги маълумотлар базасини шакллантириш, шунингдек бундай маълумотларни бошқа тижорат банклари ҳамда давлат органлари билан қонун ҳужжатларига мувофиқ ўзаро алмашиб бориш;

•республикадаги ва чет элдаги бошқа банклар билан корреспондентлик алокаларини ўрнатишда уларнинг ички назорат тизимини ўрганиш;

•операцияларнинг анонимлигини оширувчи янги технологиялар ёрдамида қонунга хилоф иш қилиш, хусусан, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва (ёки) терроризмни молиялаштириш учун тижорат банки хизматларидан фойдаланиш тахдидининг олдини олишга алоҳида эътибор қаратилиши мақсадида зарур бўлган тадбирлар қўллаш;

•сўровномалар бўйича мижозлар базасидан террорчилик фаолиятини молиялаштиришга алокадор шахсларни аниқлашдан иборат.

Ички назорат тизими мақсад ва вазифаларига эришиш учун Ички назорат хизмати қуйидагилар бўйича функцияларни бажаради:

1. Қонунга хилоф иш қилиш ҳолатларини, шу жумладан, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришни ва (ёки) терроризмни молиялаштириш учун тижорат банки хизматларидан фойдаланиш тахдидининг олдини олиш учун қонун ҳужжатларида, тегишли қоидаларда, ички ҳужжатларда кўзда тутилган чораларни кўриш;

2. Тижорат банки томонидан қонун ҳужжатлари ва тижорат банки ички ҳужжатлари талабларига риоя этилишини мониторинг қилиш;

3. тижорат банки фаолиятидаги қонун ҳужжатлари ва ички ҳужжатлар талабларига риоя қилинмаганлиги бўйича аниқланган камчилик ва хатоларни бартараф этиш юзасидан раҳбарият кўриб чиқиши учун таклифлар тайёрлаш ва киритиш;

4. Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг ваколатли вакиллари, тижорат банкининг ички аудит хизмати ходимлари, ташки аудиторлар ҳамда Департамент ходимлари томонидан ўтказилган текширув жараёнида ички назорат тизимини

ташкиллаштиришда ва унинг фаолиятида аниқланган хато ва камчиликларни бартараф этилишини мониторинг қилиш;

5. ички назоратни ташкил этиш, ходимлар томонидан қонун ҳужжатлари, тегишли ва ички ҳужжатлар талабларининг бузилиш ҳолатларининг олдини олиш ва бартараф этиш масалалари бўйича Марказий банк ва Департамент билан ҳамкорлик қилиш.

Ҳар бир тижорат банки Ички назорат хизматининг вазифалари, ҳуқуқлари ва жавобгарлигини белгилайдиган низомни мустақил тарзда ишлаб чиқади ва Банк Кенгашида тасдиклангандан сўнг амалга киритилади. Тижорат банклари томонидан ишлаб чиқилган “Ички назорат хизмати тўғрисида”ги Низомда қуйидаги маълумотлар акс эттириши керак: унинг мақсади ва вазифалари;

- унинг тижорат банкининг бошқа бўлинмаларидан мустақил бўлишини таъминлаш усуллари;
- унинг тижорат банкининг бошқа бўлинмалари, шунингдек тижорат банки ички аудит хизмати билан ўзаро муносабати;
- ўзига юклатилган функцияларни бажариш учун зарур бўлган маълумотларни олиш ҳуқуқига эга бўлиши, шунингдек мазкур маълумотларни тақдим этиш масалалари юзасидан ҳамкорлик қилиш бўйича тижорат банкининг бошқа бўлинмалари ходимларининг мажбурияти;
- қонун ҳужжатлари ва ички ҳужжатлар бўйича мумкин бўлган
- бузилишларни ўрганиш ўтказиш ҳуқуқига эга бўлиши;
- олинган маълумотларни тижорат банки бошқаруви раисига ва зарур ҳолларда тижорат банки кенгашига эркин ифодалаш ва ошкор этиш ҳуқуқига эга бўлиши;
- бошқарув раисига тегишли ҳисоботни тақдим қилиш мажбурияти;
- тижорат банки бошқарувига қонун ҳужжатлари ва стандартларга мувофиқлик масалалари бўйича, жумладан мазкур соҳадаги ўзгаришлар тўғрисидаги маълумотлар юзасидан маслаҳатлар бериш мажбурияти;
- ходимларни танлаш талаблари ва тартиблари;
- малакани ошириш бўйича махсус курсларда мунтазам равишда ўқиб бориш мажбуриятлари.

Тижорат банкининг ички назорат тизими банк фаолиятининг жиҳатлари, асосий йўналиши, мижозлар базаси ва мижозлар ҳамда уларнинг операциялари билан боғлиқ хатарлар даражасини ҳисобга олган ҳолда ташкиллаштирилади. Тижорат банкининг, шу жумладан, унинг филиалларининг ички назорат тизими тузилмаси тижорат банки кенгаши қарори билан белгиланади ва Марказий банкнинг талабларига мувофиқ қайта кўриб чиқилади. Тижорат банки ички назорат тизими тузилмаси тижорат банки бош офисининг Ички назорат хизматини, шунингдек тижорат банкининг ҳар бир филиалидаги Ички назорат хизматини ёки масъул ходимни ўз ичига олади.